

ותעש בחפץ כפיה

י. בהרב

על בעית התעסוקה של נשים חרדיות

בעלי לומד בכולל, ולי אין עבודה. בעבר עבדתי כממלאת מקום בהוראה, אולם עתה אני בבית. קשה לנו מאד מבחינה כספית. פשוט לא מסתדרים. יש לנו רק ילד אחד, אנחנו משתדלים לצמצם בהוצאות, אפילו מקבלים עופות מההורים, אך איננו מצליחים „לגמור את החודש“, איננו יודעים מה לעשות.”

לא קשה להבין מדוע אין מסתדרים, כאשר הבעל לומד והאשה אינה עובדת. קשה להבין איך כן מסתדרות משפחות, שבהן לומד האב, ולאשה אין עבודה.

הבעיה של מחסור במישרות לנשים חרדיות אינה חדשה, אך דומה, כי היא הולכת ומחריפה.

הסיבות לבעיה פשוטות, לכאורה.

נשים חרדיות יכולות לעבוד רק במקום חרדי. הקשיים שכרוכים בעבודה במקום חילוני גדולים מאד, ונראה, כי מרבית הנשים החרדיות מודעות לכך. עובדה זו מצמצמת במידה ניכרת מאד את מקומות העבודה האפשריים לנשים.

כמו כן מוגבלות הנשים החרדיות בסוג העבודות. מקצועות בהם דרושה השכלה אקדמאית אינם יכולים בד"כ להרכש ללא לימוד במקום חילוני, ולפיכך גם הם חסומים בפני הנשים החרדיות.

במקביל להגבלות הללו, נוצרה הגבלה נוספת. במשך שנים רבות הכשירו את הבנות בסמינרים אך ורק לתפקיד של הוראה. אמנם לכתחילה עדיפה ההוראה על מקצועות אחרים, בגלל החופשות הרבות, השכר הגבוה יחסית, ושעות העבודה הנחות. נוסף על כך להוראה השפעות טובות אחרות, כידוע, אך אין אפשרות להעסיק כל אשה בהוראה, ולא רק בשל המחסור החמור במישרות.

אוצר החכמה

לא באופן אוטומטי, בבקשה!

תפקיד ההוראה הוא אחד התפקידים האחרונים והעדינים ביותר. למורה יש השפעה חזקה על רוחן של הילדות בגילים, שאין להן עדיין אישיות מעוצבת. המורה יכולה להשפיע רבות על השקפותיה של הילדה, על מידותיה ועל אישיותה - בהווה ובעתיד. בשל מעמדה המיוחד של המורה, יש לדעתה ולדבריה חשיבות מיוחדת בעיני הילדה - התלמידה, ותחושות כמו עלבון, סיפוק, עצב ושמחה של הילדה מושפעות ע"י המורה במידה שלא תיאמן כמעט.

מתפקיד המורה ללמד את הילדה - להקנות לה את הידע הבסיסי, שישרת אותה בעו"ה כל ימי חייה. כיון שכך, חשוב מאד, שיהיו למורה התכונות והכישורים הנחוצים לתפקיד. האם כל בת, שמסיימת את הסמינר למורות, מתאימה בדיוק לתפקיד המסוכך והחשוב הזה?

בענף המחשבים אין מעונינים בעובד בלתי מוצלח, אף אם מסכים הוא להסתפק במשכורת נמוכה. החשש הוא, שמא בלחיצה אחת במקום בלתי מתאים יקלקל את ה„זכרון“ של המחשב, ויגרור נזק עצום. **מורה**, שאינה מתאימה לתפקידה, עולה לגרור נזק עצום לא למחשב כל

שהוא כי אם לבן אדם - לתלמידה. קשה איפוא להבין, מדוע דווקא להוראה נשלחות בנות באופן אוטומטי כמעט, ללא הקפדה על ההתאמה חשובה כל כך לתפקיד.

בכל אופן, בעבר נחשבה ההוראה כמקצוע כמעט בלעדי לנשים חרדיות. בת „שהודתה“, כי אינה חפצה להיות מורה, נחשבה משונה או חריגה. מקצועות אחרים מלבד ההוראה נחשבו נחותי דרגה, ונשים התביישו, כמעט, לעסוק בהם.

כתוצאה מכך הוכשרו בנות רבות אך ורק להוראה, (מדובר בהוראה בסקטור החרדי), כך נתפסו המישרות בהוראה. כיום הביקוש למישרות רב לאין שיעור מן ההצע.

בקיצור, באזורים שונים של הארץ, הסכוי לקבל משרה קבועה בהוראה הוא כמעט אפסי (למעט בעלי פרוטקציה מאסיבית).

ומה עם מקצועות נוספים?

מפעם לפעם עובר „גל“ אופנתי של לימוד מקצוע מסוים. בעבר היו אלה הגרפיקה והנהלת החשבונות ועתה תיכנות מחשבים. הבעיה היא, שבשל

המחסור העצום במישרות נתפסות תוך זמן קצר מה גם המישרות במקצוע החדש, שמציעים מעבידים חרדיים.

בלית ברירה, קבלו גם מקצועות הפקידות והטיפול בילדים את „תו התקן“, ושוב אין זו כושה לעסוק בהם. עם זאת, עדיין יש מקצועות, שאינם נחשבים די מכובדים, ונשים חרדיות מסייגות מהם, למרות שחלק מן המקצועות הללו רווחיים מאד.

לעומת זאת נראה, שדווקא נשים שהתחנכו בחו"ל, פתוחות יותר למקצועות כמו פאנות, מרכזות, עבודה ליד קופה בחנות, וזבנות, וכולי.

ומשפחה אינה יכולה להתבסס עליהם. רק אחת מכל העשרים גם עובדת במקום חרדי וגם מרוצה לחלוטין מן העבודה ומן התנאים והשכר. היא עובדת אצל אביה...

יש לציין, כי כל בוגרות בית יעקב שהשתתפו בסקר - בעליהן לומדים בכולל. עובדה זו מספרת בשבחן של בנות בית יעקב, ועליה גם לעורר את הגורמים השונים לדאוג להחליץ לעזרתן.

מה אומרים בסמינרים

האם מודעים מנהלי הסמינרים לבעיה החמורה של המחסור במישרות? אנו מודעים היטב לחומרת הבעיה, ומנסים לפעול ללא הרף למציאת פתרונות. אומר הרב פרידנר, סגן המנהל של הסמינר בירושלים.

הרב פרידנר מספר, כי הם עורכים סטטיסטיקה אחת לשלוש שנים. לפי הסטטיסטיקה האחרונה (לפני כשלוש שנים), עבדו 90 אחוז מבוגרות הסמינר במסגרות חנוכיות. הבעיה היא, ש-90 האחוז האלו עבדו רק כממלאות מקום. מישרה קבועה היא כמעט כמו חלום, גם לדברי הרב פרידנר.

חלק קטן מאד מן הבנות נקלטות בפקידות במקומות חרדיים, כגון בבנק צפון אמריקה שמנהליו הם אנשים חרדיים, ומעסיקים בד"כ מזכירות ולפקידות חרדיות, בוגרות הסמינר.

„הבעיה של מחסור במישרות לנשים חרדיות קיימת כבר 25-30 שנה, לפחות". מספר הרב פרידנר. „במשך כל השנים דיברו על כך והתלוננו, אולם בס"ד הרוב מסתדרים, פחות או יותר". על טיב ה„סידורים" יעידו הקשיים הכלכליים של משפחות רבות. יחד עם זאת מנסה הסמינר להכשיר את תלמידותיו למקצועות שונים.

תלמידות הסמינר בירושלים משתלמות בשטחים שונים, במקביל להוראה, ובמסגרת הסמינר.

קיים קורס לגרפיקה. מסיימות הקורס יכולות לבצע עבודות גרפיות, וכן ללמד גרפיקה באופן פרטי או במוסד לפיתוח כשרונות.

הסמינר מפעיל הכשרות להתעמלות, לעבודה באמאיל ולחינוך מיוחד. מסיימות ההכשרה לחינוך מיוחד יכולות להקלט (אם הן משיגות עבודה) בכיתות טפוליות ובהוראה עזר.

לאחר התיעוצות במועצת גדולי התורה, הסכימו ללמד הנהלת חשבונות. הבנות, שרצו להרשם לחוגים, היו צריכות לחתום על הבטחה שתעבודנה בעז"ה רק במקומות חרדיים.

לאחרונה החלו ללמד בסמינר תיכנות מחשבים. כרגע נערכים שני קורסים, ומקוים גם להקים בית-תוכנה. קורסים אלו בפרט וההשתלמויות השונות בכלל, עולים לסמינר הון רב.

בעבר ניסה הסמינר להוציא לאור ספרים. שילמו משכורות קבועות למס' בנות, שישבו ועסקו בכתיבת ספרים. בשל גרעון כספי, נאלץ

במקצועות מסוימים קיימת בעיה של חוסר רוחניות, כאשר נכנס לתמונה השכר בעד מטפלת.

גב' ג. עבדה כקופאית בחנות. כאשר ילדה בזמ"ט את הילד השני, החליטה להפסיק לעבוד. המשכורת שקבלה היתה נמוכה, ולא כדאי היה לה לשלם למטפלת. לגב' ש' שני ילדים. היא עבדה בהנהלת חשבונות, אולם, לדבריה, אם תמשיך לעבוד עבשיו, לא תספיק משכורתה כדי לשלם למטפלת. לא בדקנו את מידת הדיוק של החישוב, אולם העובדה היא, כי אין היא יוצאת לעבודה מחוסר כדאיות.

מחשבים

לאחרונה שומעים רבות על קורסים לתיכנות מחשבים. מי שאירגן את הקורסים בבני ברק, הוא ר' אביגדור רוזנוולד. לדבריו בגלל המצוקה

החמורה בתעסוקה החליט לנסות לפעול בענין. התוצאה היתה, כאמור, פתיחת קורסי תיכנות לנשים חרדיות.

מפיו של ר' אביגדור שמענו על „המצב בשטח".

- האם ידוע לך, איך הסתדרו מסיימות הקורסים בעבודה?

- כל הבנות, שלמדו תיכנות מחשבים, ורצו לעבוד במקצוע, נקלטו בעבודה בבית - תוכנה חרדי.

- האם אתם מבטיחים מישרות למסיימות הקורסים?

- איננו מבטיחים שום דבר לאיש, אולם יש באפשרותנו לקלוט עוד כמאתים עובדות, לפחות.

- מהם תנאי העבודה?

- התשלום כמקובל במשך זמן העבודה - חמישה ימים בשבוע, חמש שעות כל יום.

- מהם הכישורים, הדרושים למקצוע?

- קשה להגדיר זאת בברור. הצלחה בתיכנות אינה תלויה דווקא במנת המישכל. יתכן, שבת כשרונית מאד לא תצליח במקצוע, ודווקא בת חסרת כשרון מיוחד תצליח מאד.

ניתן לברר את ההתאמה לתיכנות ע"י מבחן פסיכוטכני. בד"כ עולה מבחן כזה 20 דולר, אולם תאמנו עם המנהל המקצועי של הקורסים, מר סיון, שכל בת חרדית, שתרצה בכך, תוכל להיבחן ללא תשלום. בד"כ עולה קורס מסוג זה 1200 דולר. הקורסים, הנערכים באמצעותנו (ומיועדים, כמובן, רק לנשים ולבנות), עולים רק 900 דולר. אגב, המיפעל הוכיח את עצמו. בבני ברק פועל בית-תוכנה חרדי, והוא ררוחי. את ההשקעה להקמתו מימנו גורמים פרטיים, שראו בכך השקעה רווחית.

שלוש שעות בשבוע

צורך הכתבה סקרנו בקצרה בית בשכונה ירושלמית, שחלק ניכר מדייריו הם זוגות צעירים. מבין עשרים הנשים, רק לשתיים יש מישרה קבועה בהוראה.

לאחת מהן יש שלש (!) שעות שבועיות. התשלום הוא לפי שעות-ואין היא מקבלת תשלום עבור חופשות. עד „שזכתי" למישרה הקבועה הזו, עבדה כממלאת מקום. המורה השניה, היא מורה לשעורי עזר. היא עובדת 20 שעות בשבוע. העבודה היא אחר הצהרים, ועובדה זו מפריעה, כמובן, לטפול בילדים. גם מורה זו אינה מקבלת תשלום עבור חופשות.

מרבית ילדות חו"ל (חמש מבין שש) הביעו את רצונן להשאר בבית עם הילדים, ולא לצאת לעבודה. אחת מוכרת בגדים בבית. שניה היתה רוצה למכור דבר מה בבית. השלישית עובדת בבית במזכירות, בשפת האם שלה. הרביעית עקרת בית ואין היא רוצה לעבוד כעת. היא לא נשאלה, מנין באה פרנסתה (בעלה לומד בכולל), וגם לא סיפרה זאת מיחמתה, כמובן. (יתכן, שהמצב הכלכלי של זוגות ממוצא חו"ל שפיר יותר ממצבם של זוגות ישראלים בשל תמיכת ההורים). לילדת חו"ל החמישית אמרה, שאינה צריכה לעבוד, כיון שבעלה עובד.

הישראליות סיפרו על מקצועות כמו מלוי מקום של ריטמיקאית בגנים, מלוי מקום בהוראה, מסירת חוגים לצעיר בבית, פקידות במשרד ממשלתי (- לא בוגרת בית יעקב), קבלנות נקיון (מעסיקה עובדים בעבודות נקיון במוסדות שונים), פקידות במקום חרדי, מכירה בבית...אין עבודה (3 מקרים מתוך ה-20). ברור, שרוב ה„פרנסות" אינן מספקות מבחינה כספית. מילויי מקום אינם „תכלית", כמובן,

הסמינר להפסיק זאת. גם מרכזיה פדגוגית של הסמינר הפסיקה לפעול בשל בעיות תקציב.

קיימת תוכנית לפתוח מגמה לאחיות סוציאליות לבתי ספר. אם תתממש התוכנית, תוכלנה מסיימות המגמה לעבוד בבתי הספר החרדיים. התועלת בכך כפולה - תהיינה משרות נוספות לנשים חרדיות, ותימנע ההשפעה השלילית של אחות חילונית על תלמידים חרדיים.

לדברי הרב פרידנר ערוך הסמינר לבצוע תוכניות רבות היקף ולהקמת מפעלים, אך אין יכולת זו באה לבטוי הולם בשל העדר הון בסיסי.

יש לעודד משקיעים פרטיים להתעניין בתוכניות אלו, שיכולות להיות רווחיות ביותר. ייתכן גם, שגורמים צבוריים, שמתפקידם לדאוג לציבור החרדי, צריכים לתת דעתם על הענין.

סמינר בניברוק: הרב וולף, מנהל הסמינר בבניברוק נשאל על דעתו ועל תוכניותיו בקשר לבעיות התעסוקה, ולדבריו, "אין חושבים על כוון אחר מלבד ההוראה, אך חושבים על כוון נוסף - מפעילים במקביל ללמודי ההוראה חוגים להנהלת חשבונות, לגרפיקה, לציור ולכתבנות, חוגים אלו הם רק השלמה ללימודים הסדירים. למעשה, למרות המצוקה בתעסוקה, מסתדרות רבות מן הבנות. אין חושבים אפוא על שנוי דרסטי. כיצד זה, אם כן, שלמרות שקיימת דעה כי הבנות, "מסתדרות", התמונה במציאות היא אחרת?

סמינר ת"א: "אנו יוצאים מן ההנחה הברורה, שהחלק החשוב בתפקיד שלנו הוא לדאוג לרוחניות של הבנות" - אומר הרב שצ'רנסקי, מנהל הסמינר בת"א. "הדאגה למקצוע היא רק החלק הטפל שבענין, ומוכן, שאינה יכולה לבוא על חשבון המצב הרוחני".

הרב שצ'רנסקי מדגיש מאד את החשיבות שבהימצאות במסגרת טובה, ואת הסכנה העצומה שבעבודה בחברה חילונית. אין ספק, שהחברה

עלולה להשפיע רבות בין במודע ובין שלא במודע. אפילו מעביד, שאינו ירא שמים ממש, עלול להשפיע לרעה, כיון שבאופן טבעי רוצה עובד למצוא חן בעיני המעסיק שלו, ולעיתים משנה הוא את התנהגותו ואת בגדיו בהתאם לרצון המעסיק (גם אם לא נאמר בפרוש).

לדברי הרב שצ'רנסקי, מוטב היה אילו יכלה האשה להשאר בבית ולהתמסר לתפקידיה כאשה וכאם. למעשה, לא תמיד אפשרי הדבר, והסמינר מודע לכך, ומנסה להכשיר את הבנות לעבודה.

בהוראה יש יתרונות רבים כמקצוע לאשה החרדית. הבת, השואפת להיות מורה, רוצה להידמות למחנכות דגולות, ולומדת מהן. אם תשאף למקצוע של פקידה וכו', לא תושפע כל כך מן המורות. ההוראה מאפשרת לעוסקים בה התקדמות רוחנית בלתי פוסקת. המורה יודעת, שהיא מהווה סמל ודוגמה לתלמידותיה, ועליה להתנהג בהתאם לכך. (לאו דוקא בזמן השעור).

גם המסגרת של בית ספר חרדי היא גורם חיובי מאד.

זמני העבודה של מורה מתאימים בד"כ לאשה. מרבית המורות אינן עובדות אחה"צ ואינן עובדות בימי החופשה, ולכן פנויות הן לעסוק בחינוך הילדים, הנמצאים אז בבית.

באשר לעצם הבעיה של מחסור במישרות - הלישכה לסטטיסטיקה דיווחה, כי מבין מסיימות סמינר בית יעקב בת"א בשנים תשל"ז - תשל"ח הסתדרו חמישים אחוז בעבודות הוראה. הסקר לא כלל גננות ומורות בחינוך העל יסודי. כיון שכמעט מאה אחוז של הגננות נקלטות בעבודה (לדברי המנהל), עולה, כי קרוב ל-75 אחוז מן הבוגרות הסתדרו בעבודה בהוראה.

(מענין) שבסמינרים חילוניים לא היה האחוז גבוה בהרבה. בין מסיימי סמינר הקבוצים בת"א, למשל, היה אחוז המועסקים בהוראה 51).

נתוני הסקר נראים מעודדים, אולם יש לזכור, כי מדובר בסקר על אודות השנים תשל"ז - תשל"ח, ומאז החמירה הבעיה.

הרב שצ'רנסקי טוען, שפתרון הבעיה אינו צריך לבוא דווקא על ידי הכשרה למקצועות חדשים, שעלולים לגרום לעבודה במקום חילוני. בנוסף ללמודים הרגילים מתמחה כל תלמידה בכיתה ו' של הסמינר, לפחות בהתמחות אחת. בין מקצועות ההתמחות: אנגלית, לשון עברית, חינוך מיוחד, כימיה. ההתמחויות הללו מסייעות לבנות במציאת מישרה בהוראה.

ניתן לעודד את הלימוד במגמה לגננות, שכמעט כל הלומדות בה נקלטות בעבודה.

מוסדות רבים מחפשים מדריכות, אולם בנות אינן מעונינות לעבוד בהדרכה, ויש מוסדות המשוועים לכח הדרכה ואין עונה.

במקומות רחוקים מן המרכז יש עדיין ביקוש למורות, אולם בד"כ אין משפחות חרדיות מעונינות לגור במקומות כאלו. אילו היתה היהדות החרדית מתפרשת ברחבי הארץ (בצורה מאורגנת, כמובן), ניתן היה גם להשפיע יותר, וגם ליצור מקומות עבודה חדשים.

לדברי הרב שצ'רנסקי, אין הבנות מעונינות לעבוד כמטפלות וכפקידות. היתה כוונה לפתוח בסמינר קורס להנהלת חשבונות, אולם לא נרשמו לכך די בנות.

לדעת הרב שצ'רנסקי, יש להגדיל את התשלום ב"כולל" באופן משמעותי, כדי שהאשה תוכל למלא את תפקידה כאם וכעקרת בית, והבעל יוכל ללמוד.

מה אפשר עוד לעשות ?

מה עושים באגו"י ? לפני חודש, בערך, ניסתה אגו"י בירושלים לפתוח לשכת יעוץ לתעסוקה, כך מספר הרב יהושע פולק. "הגיעו אלינו פניות

רבות מאד הן של ביקוש עבודה, והן של הצעות עבודה. גורמים שונים טענו, שיש בלישכה זו תחרות ללישכת העבודה הממלכתית. תחרות כזו אסורה לפי החוק הישראלי, ולכן נאלצנו לסגור את הלשכה. באופן פרטי, הגנו מוכנים גם עתה לעזור ככל יכולתנו במציאת תעסוקה מתאימה".

פתרונות אפשריים

המתהלך בחוצות בני-ברק יכול להוכיח, שרבות מחנויותיה ומעסקיה מתנהלים על ידי נשים. עסק משפחתי הוא פתרון טוב - למי שיש עסק. הקמת

עסק חדש היא עניין קשה, שנשים בודדות נוטלות אותו על עצמן. אמנם שטח הפאנות מלא יזמיות פרטיות ונמרצות, אך נשארו שטחים רבים פנויים, כגון, תפירה (מישהו חשב פעם, למשל, על פתיחת קואופרטיב לתפירה, מעין מפעל שיתופי לבגדי קונפקציה, על טהרת הנשים החרדיות ? מדוע לבדוד תמיד לת"א הגדולה ?) טבחנות, קונדיטוריה, תכשיטנות ועוד ועוד. עם הזמן תוכלנה נשים גם ללמוד קורסים לשרטטות והנדסה ואפילו כלכלה באוירה חרדית - אך בתנאי שהמעסיקים - קבלנים, מנהלים, אנשי עסקים - החרדיים יראו להשקיע בקורסים כאלה, ולקבל אחר כך לעבודה נשים חרדיות. עיריית בני-ברק, למשל, היא מעביד די נכבד, וביכלתה לזווג מפעלים מהסוג הזה.

חרדיים. נבדקת האפשרות של הוראת מקצועות נוספים באותם תנאים. הפעילות בקשר למרכז ההכוונה נעשית בפיקוחם של גדולי תורה. נראה, שהציבור החרדי החל להתעורר מאדישותו לנושא. נעשו צעדים חשובים בדרך לפתרון, אך הבעיה עדיין חמורה מאד, ויש להקדיש לה תשומת לב רבה. חייבים אנו לזכור, כי תעסוקת הנשים כיום הכרחית, כמעט, להמשך לימוד התורה.

ראוי, שמעסיקים חרדיים יתנו ליבם למצב החמור כתעסוקת הנשים החרדיות, ויעסיקו נשים חרדיות בעבודות השונות במפעליהם ובמשרדיהם. (יש, כמובן, בעלי עסקים, שעושים זאת כבר עתה, ויבואו על הברכה).

לאחרונה נודע על הקמת מרכז חרדי (בירושלים, כנראה) להכוונה מקצועית של נשים. המארגנים הצליחו להסדיר לימוד מחשבים והנהלת חשבונות ע"י צוות חרדי מומחה, בשעות הערב באזורים

גני מודיעים

ישב טירוני חרדי

בשלהי הקיץ תשמי"א גובש הרעיון קבוצת אברכים התארגנה והחליטה ליוזם הקמת ישוב עירוני חרדי כדי להקל על מצוקת הדיור ולתרום למען שיפור באיכות החיים.

העקרונות הבסיסיים עליהם הושתתה התכנית היו, שהישוב יכנה על טהרת הקודש, - האוכלוסיה תהיה מורכבת רק ממשפחות שומרי תורה ומצוות הקונים את ביתם על אדני תורה ודרך ה' - כך כבר עם הכנת תשתית ותנאים לשיפור איכות החיים.

צעד אחרי צעד, בסיעתא רשמית ובבטחה, ללא פרסומת ולחץ החל הרעיון לקרום עור וגידים. המקום שנבחר שוכן על אם הדרך לירושלים ליד מודיעין ההיסטורית באזור בו לחמו בית חשמונאי - המכבים למען קיומה של תורה, שמירת המצוות, והערכים הנעלים של עמנו. כאן בגני מודיעים נחוויר בע"ה עטרה ליושנה, ונבנה לנו לבנינו בסיד חיי תורה ואיכות חיים.

עקרות בית!

חסכו מעצמכן
טרחות מיותרת לפסח -
מסרו הזמנותיכן

זמלון המרכז

להכין עבורכן את כל התבשילין
טלפנו אלינו ותקבלו את כל הארוחות
מן המוכן * טעימות ומהנות

כשרות למהדרין

ירושלים רח' פינס 6 (ככר הדוידקה), טל. 223111

בס"ד

ישורון

תזמורת חסידית מעולה

הזמנות

70-67-92

